

Igor Torkar

SPOMNIMO SE ŠE ENKRAT, IN ČE BO TREBA ŠE MNOGOKRAT

Spis posvečam nekaterim za svobodno Slovenijo ekskluzivno zaslužnim a pozabljivim novodobnim borcem za narodov blagor in še bolj pozabljivim literarnim zgodovinarjem!

V sobotni prilogi DELA sem prebral analitsko razmišljanje Draga Jančarja o našem družbenopolitičnem podnebj. Meditira o »cinični distanci« vladajoče koalicije pa o molku, o povojnih zločinih, o univerzalnem strahu, o odsluženi pojmi »levica« »desnica«, o popravah krivic, o nezasluženi privilegijah za povojne zločine. Vsega tega – piše Jančar – »SPOMNIMO SE ŠE ENKRAT, IN ČE BO TREBA ŠE MNOGOKRAT«. Ta Jančarjev nasvet je prebudil moj dremajoči spomin. Pripoveduje mi, da sem že v nedemokracičnem MONOLOŠKEM družbenem sistemu in seveda tudi v današnji še porozni DIALOŠKI demokraciji premeditiral vse Jančarjeve smiselno nanizane in ostro prežarjene bolezni naše parlamentarne Slovenije.

Sodne umore in družbene grehe sem obsodil v romanu UMIRANJE NA OBROKE že leta 1983. Roman je izšel v treh slovenskih izdajah (20.000 izvodov), nato v srbohrvaški izdaji (10.000 izvodov) in potem še v nemški izdaji (3.000 izvodov). Skupaj 33.000 izvodov. S tem romanom sem prvi razkrinkal tabuje staliniističnih, dachauskih in drugih montiranih procesov. Tudi v romanu DESETI BRATJE (leta 1979) in v knjigi MEDITACIJE O MOJEM ČASU (pred šestimi leti) sem kritično analiziral našo družbenopolitično klimo.

Preden bom predal pero ZGODOVINSKEMU SPOMINU, ki bo izbral odlomke iz mojih spisov po vojni, naj povem, da sem bil, kot študent na univerzi, leta 1936 soustanovitelj študentskega društva z imenom SLOVENSKI KLUB. Geslo tega kluba je bilo: NE MOSKVA NE RIM – LJUBLJANA! Se pravi, zbirali smo opozicijo proti ilegalni komunistični partiji, ki je slepo poslušala ukaze Stalinove Kominterne. Zgodovina družbenopolitičnih gibanj v Sloveniji ni še dovolj poudarjeno zapisala, da smo bili privrženci načela: Ne Moskva ne Rim – Ljubljana – prva opozicija komunistični partiji že leta 1936. Prvi program za neodvisno Slovenijo, ko se sedanji novodobni borci še rodili niso!!

Spomnimo se še enkrat, in če bo treba še mnogokrat. Dvanajstega aprila 1952 so spustili nedolžnega mladega človeka iz zapora na pogojno svobodo. Kdo so krivci za to? Nekateri še živijo! Mirno, z izjemnimi pokojninami za izjemne zasluge! Nismo še zmotili njihovega miru in jih javno imenovali, da so krivi tudi za trpljenje zaprtega mladega človeka PO ZAPORU, trpljenje z bolečino opisovano:

»Spustili so me iz kaznilnice na *pogojno* svobodo. Stopim na cesto. Cviljenje vrat, ki jih za mano zaprejo, se mi skeleče razbeži po mreži živcev. Široka ulica pred mano je kot – prepad. Širok. Globok. Ne vidim mu ne konca ne dna. Če pogledam v globino, mi usta napolni slina vrtoglave slabosti. Požiram jo. Gre mi na bruhanje. UNRA škatlo pod pazduho močneje stisnem, da bi iztisnil iz sebe vrtoglavico. Zrkli oče se mi zameglita. Ne, to pred mano ni prepad, to je le – odprt prostor. Odprt prostor – nekaj strašnega! Nekaj, kar je in hkrati ni. Nekaj brez zidov, ki ograjujejo. Brez stropa, ki duši. Brez vrat, ki zapirajo. Nekaj brez verige, brez ključavnice, nekaj brez železnih rešetk. Odprt prostor. Pred mano in okrog mene in daleč okoli. Fata morgana. Skrivnostni zračni ocean. Zahrbtno brezbrežje. A najhujše je nebo. Skoraj dveletna samica v štiriletnem zaporu pomaga, da pozabiš, kakšno je nebo, kaj je nebo. Pogledam vanj. Saj to je praznina nad praznino, votlost votlosti. Moj bog, kako prozorno modrikasto je... ne ni... rdeče je... ne, ne, zeleno... mrtvaško belo. Hudobno je! Žge zenice, bolj kot hlapi amonijaka, huje kot zasliševalčev »špic« reflektor. Zaprem oči, da ne bi oslepel. Stegnem levico, da ne bi padel. Na kaj naj se oprem? Na zid? Na zid celice... V glavi mi zaprasketajo pekoče iskre želje, da bi se vrnil v celico, v zapor, v ograjen prostor. Odprt prostor me bo pogoltnil. Kot krastača komarja. Odprem oči, a zaradi sončne svetlobe – le zakaj je tako bodalasta – veke na pol spustim. In grem nekaj korakov. In se ustavim. To ni vprašanje poguma, ampak ravnotežja. Hoditi po tem odprtem prostoru, hoditi skozi to bodalasto svetlobo... in to sam... Zanaša me. To ni isto, kot hoditi pred stražarjem po senčnih, ozkih, trdnih hodnikih kaznilnice. In vendar moram, moram naprej. Majava negotovost in strah počasi zaostajata za mano. Sončna luč mi osuši, zbistri zamegljene oči. Nekakšne razpotegnjene sence in maroge se zgostijo v žive ljudi. Hitijo po cesti navzgor, navzdol pa počez in na levo in na desno... Vrag vedi kam, vrag vedi, zakaj. Saj ni vrednih ciljev, ni pomembnih razlogov za takšno naglico, prekleto! Ne bom hitel. Nikoli več in nikamor in za nikogar ne bom hitel!

UNRA škatlo živčno stisnem pod pazduho in počasi zakoračim v ljubljanske ulice. Hodim. Gledam levo, desno, a ničesar ne vidim. Grem, kot da hodim skozi samega sebe. A tudi na tej svoji notranji, zapleveljeni, čudno cikcakasti stezi ne srečam ničesar. Nobene misli, nobenega čustva. Obstanem pred hišo, kjer smo stanovali. Ne znam si odgovoriti, zakaj takoj ne stopim v hišo. Nekaj, kar je podobno sramežljivosti, zadregi, potuhnjenemu strahu, me zanese skozi vrtna vrata za hišo, pod staro hruško v vrtnem kotu. Sedem na majavo klopco. UNRA škatla pod pazduho me zbada kot velik jež. Z živčnim drgetom jo odvržem v travo. Iz glave pa ne morem in ne morem odvreči vrtavke veselih in zagrenjenih, sovražnih in odpuščajočih, obupanih in upajočih, vprašujočih misli. Glava in srce sta mravljišči vprašanj.

Vračam se. Od kod, kam, h komu? Kaj pa če mi bo zmedenost zamrenila fizične in psihične oči, da bom videl okrog sebe vse zamegljeno na cestah in v duši? Teden dni v toplem gnezdu domačih me je umiril le napol. Vsevečkrat sem sam taval po mestu. Vedno bolj sem se bal samega sebe. Bom res moral k psihiatru? Večkrat je nerazložljivo... Grem ob zidu po pločniku. Nasproti prihaja znanec, a bolj ko se bliža, bolj se spreminja. Včasih se spremeni v rdeč semafor, včasih v neznansko velik policijski pendrek... ali pa v velikanskega belega zajca z rdečimi očmi, ki se pričnejo čudežno množiti. Iz belega zajčjega kožuha me srepo gleda nešteto rdečih oči. Same steklene rdeče oči. Nikjer več toplih, rjavih, srebrno sivih pa svetlo modrih človeških oči. Kakšen dan pa se kar naprej smejem. Zdi se mi, da sem na plenumu nekakšnih klovnov in na občnem zboru grbastih dvornih norcev. Včasih bi prisegel, da sem na kongresu čarodejev in rokohitrcov, ki s prastarimi triki

slepijo gledalce. Vem, da z vsem tem nekaj ni v redu. Ne vem pa, ali nekaj ni v redu z mano ali s svetom, v katerega sem se vrnil in v katerem zdaj jem, spim in tavam. Zdi se mi, da niti jaz niti svet okoli mene nočeva povedati resnice. Povedati seveda vsak svoje resnice. Pri tem poskušam z žalostjo in trpkim naporom razumeti, da bi nastala nevarna zmeda, če bi naš svet, ki ga češe ena sama, nezmotljiva Resnica, česalo več resnic. Naši veliki, vodilni frizerji namreč ne marajo razkuštranih fantov. Ljubijo in podpirajo le skrbno počesane ljudi. V našem vladajočem frizerskem salonu so bili in so tudi danes skriti frakcijski boji. Vodilni frizerji teh frakcij ponujajo vsak svojo uradno, edino dovoljeno frizuro: Zdravo, tovariši, poslušajte in predvsem predano verujte: Preča postrani! – Ne, ne! Odrešilni so nazaj počesani lasje! – Nikakor! To je demagogija sovražnikov našega sistema! – V komunizmu, sodrugi, boste najlaže zakoračili s frizuro: Na krtačko!! – Ne in nikoli! Najbolj demokratično je striženje na balin! Na balin, tovarišice in tovariši! Le ta frizura zagotavlja enakost. Enakost in tako naprej. Enakost vseh glav. Samo na balin ostrižene, gole, nage glave onemogočajo sleherno manipuliranje z dolžino, kakor tudi z barvo las. Jasno??!

Vsevečkrat sem takole plitvo ciničen. Žaljiv, previden, nevaren in zvrhano poln dvomov. Kadar sem pogumno prestrašen ter »življenja in mandelnov sit«, se zmeraj zasmejem. Ne z usti in naglas. Zamolklo, nekje znotraj v trebuhu, da mi zadrgetajo želodec, jetra in žolč. In trudno srce. Ta zamolkli smeh je hudourni mešanica bridkega spoznanja, odrešilne samozvesti in tesnobne žalosti. Iz slepe ulice prividov, prikazni in iluzij moram, moram zaviti na ceste vsakdanjega človeškega sveta. Se pravi, moram živeti med ljudmi. Med ljudmi, ki so polni človeških zmot, napak, hudih grehov pa tudi nepričakovanih vrlin. Med temi vsakdanjimi ljudmi ne bom zmogel več pretakati ne humanističnih ne krokodiljih ne zagrenjenčevih solz. V zaporu so me izjokali do dna. Suhi solzevodi. Vendar bom kljub temu kdaj pa kdaj vseeno poskusil tiho zajokati – čisto sam. Kajti, najhuje je, ko ni več solz...«

* * *

Spomnimo se še enkrat, in če bo treba še mnogokrat. Še živijo krivci za trpljenje mladega človeka po zaporu. Trpljenje, opisovano v šesdesetih letih:

»Po štiriletnem zaporu (osemnajst mesecev samice) živim dneve pogojne svobode. Ti dnevi so vedno bolj dolgi, mrzli, skopuški, zahrbtni, grozeči. Živci, prekleto. Vse življenje pretepani živci. Le česa se bojim? Sem res le žrtev prividov in prisluhov? Se mi res že blede? Osel! Poišči si delo! Delo pomirja. Je edina zvesta romarska palica na klancu življenja. Muzejsko modrovanje, cepec!

... Sedim v gostilni. Pri steni ob polovični mizici. Sam. Tretja dvojna pleterska. Živčno se prepiram sam s sabo. Razumi že vendar, vsako vračanje je grenko izkustvo, s katerim se moraš sprijazniti. Moraš! Vrnitev je bolečina, ki peče, žge, bolj kot rane, ki so ti jih zasekali vojna, nacilagerji in soczapori. Ja, res. Ampak hujši kot pravi zapor je zapor, v katerega te prve mesece zaklene *pogojna svoboda*! Vrnitev iz kaznilnice v svobodo je skok na glavo v prazen bazen! Vrnitev je inkvizicijsko oživljanje starih čustev in misli. Vrnitev je »začeti vse znova«. To pa je – zaradi omrtvičenega telesa, duše in srca – prekleto težka hoja. Ceste in ljudje so drugačni, kot so bili ob tvojem odhodu v zapor. Povratek neusmiljeno zahteva, da moraš prenašati njihovo nehvaležnost, pozabljivost, ravnodušnost, slepoto, strahopetnost.

Eksam. Grizem spodnjo ustnico. Štejem znance, ki prihajajo v gostilno. Ja,

stare znanke štejem! Že peti je šel mimo moje mize. Nobeden ne pozdravi, nobeden ne prisede. Deveti, enajsti znanec gre mimo. Mimo, s pogledom v nasprotni zid. Znanci. To so pač vsakdanji ljudje. Slovenci. Narod. Očitno je mojemu milemu narodu vse, kar sem v življenju počel, prekleto malo mar. Jezus Marija, cepec, le kaj je v tem tako strašnega in nenavadnega, če si bil po krivici zaprt? Bilí so in bodo po krivici zaprti še mnogi, pa zaradi tega je – in bo moj mili narod molil, klel, jedel, pil, kaval in spal nemoteno naprej! Kaj je pravzaprav romantično čaščení mili narod? Značajnej? Potuhnjenec! Računarski podkupljivež? Vse to skupaj! Ljudstvo, množica, večno labilna komponenta bivanja. Sprijazni se s tem in pika!

Pijano mrmram praznemu kozarcu. Tudi besede so pijane. Ponavljajo se, šepetajo, kričijo, bežijo v druge smisle. Obupujejo, obtožujejo. Skozi opijanjeni sluh se mi zazdi, da ves ta slap besed šumi iz nekih drugih ust, ne iz mojih. Jaz samo poslušam. Ne! Ne, madona! Ne bom samo poslušal! Ne bom molčal! Pogojna svoboda, ki ste jo podarili nedolžnemu zaporniku, je – žalitev! Ne bom molčal, da mi ne daste službe. Ne bom molčal, da me načrtno puščate v družbenopolitični puščavi, na robu življenja. Na robu prepada. Z zahrbtno željo, da bi se v ta prepad zapit in zgubljen prevrnil čimprej – sam. Ne! Ne bom se prevrnil! Ne bom molčal! S pestjo udarim po praznem kozarcu, ki pade na tla. Žvenket črepinj mi zazveni v ušesih, kot steklen smeh. Zmrazi mi kožo telesa in duše v kurjo polt, kot da se je na kožo prilepilo bodeče ivje. Plačam pijačo in razbiti kozarec. Vijugasto koračim skozi prazno gostilno na cesto. Ližem, sesam krvavo pest in streljam iz ust krvave pljunke. Kot da hočem opljuvati vsaj cesto, ki me ne pelje ... nikamor ... »

* * *

Spomnimo se še enkrat, in če bo treba še mnogokrat – pravi mladi človek – spomnite se, krivci, ki ste krivi tudi za to, kar mladi človek z bolečo jezo zapisuje:

»Spet pijem. Četrty viski brez. Molče govorim sebi mimo sebe. Sese-den, kot do dna prazna vreča. Vem, vem, hudobni zbadljivec dvom, pa rastoča nevera pa pijavka razočaranja in komaj še slišno tiktakanje ure ljubezni – so stresli iz moje nogavice zadnje, skopuško hranjene srebrnike mnogih smiselnih pa tudi pogumnih dejanj, ki sem jih storil v življenju. Dejanj, za katera sem mislil, da jih cenijo ... ja – kdo neki, cepec! Pij in nehaj že misliti. Mislijo samo tisti, ki mislijo nezmotljivo. Se pravi, nečloveško! Oblastniki!

Plačam. Grem. Zibam se po tivolskem drevoredu navzgor proti klopci v niši, ki jo stražijo bronasti psi, katerim je kipar pozabil v režečih gobcih zmodelirati jezike. Psi brez jezikov. Ker ne vem, kaj me pravzaprav vleče na tisto klopco, na kateri sem nekoč sedel s svojim prvim dekletom, ki jo je zadušila pljučnica, vso pot zmedeno molče preklinjam.

Klopce prvih ljubezni niso nikoli več gostoljubne. Sedim. Nagnjen naprej. S komolci se naslonim na kolena. Z rokama zgrabim šopa las in ju stiskam in cukam, do puleče bolečine. Strmim v tla. Iz pijanih oči mi po licih polzijo hudobno mrzle solze in padajo v pesek. Padajo prekleto čudno. Odmevno. Slehera solza trdo trkne ob tla kot kamnito zrnce. Okamenele kapljice. Kamnite solze. Haha! Na tleh je že cel kupček mojih kamnitih solz. Naj kar bo. Saj me nihče ne vidi, da jokam. Le bronasti psi, ki čuvajo nišo. Naj kar vidijo. Saj so brez jezikov. Mutasti. Vsi, vsi, kar jih lazi okrog mene, so še vedno mutasti. Ne priznajo ničesar. Ne opravičijo se. Sami mutasti psi! Niso jim mar niti kamnite solze, ne krivica, ki jih je rodila. Nihče proti temu ne zarenči, nihče ne zalaja. Niso brez jezikov le bronasti psi. V mojem mestu je veliko živih, objestnih pa tudi strahopetnih psov brez jezikov. S pijano jezo

razbrnem v pesek kupček svojih kamnitih solz. Napadalno zlezem na podstavke k bronastemu psu. Odpnem hlače. Ščijem v odprt pasji gobec. Kričim: Poscati! Vse poscati! Vse! Predvsem žive pse brez jezikov. Mutasti psi, grla vam zalivam s scalnico. Izlajajte vse krivice, izlajajte mojo scalnico, če ne, se boste zadušili. Krepali!

S težavo zlezem s podstavka. Tavam po temi tivolskega parka. Hkrati pijan in trezen. Čudno nebivanje. Nenadna, nerazložljiva plahost me stisne kot stiskalnica za pločevino. Me zmanjšuje, me zgošča v masivno zbranost. Zbranost česa! Vrag vedi česa. Neznosno gost postajam. Gost, da komaj diham. S strahom začutim, da taka zgoščena zbranost spremeni človeka v nekaj nečloveškega. In to nečloveško iz mene – nazaj vame šepeta: Masivno nagačena stvar si. Od zmeraj je na svetu samo nagačen, prepiran človek. Nagačen z žimo ideologij in s peno raznih ver. In ne pozabi, kaj pravi kitajska prastara legenda: Ljudje so mrčes zemlje. Bolan, bolan si, fant! V hipu me oblije mrzel strah. Strah biti sam. Sam sredi množice ljudi. A bom res sam do konca, sam, recimo, do srčne ali možganske kapi? Pij! Čimveč pij! Privabi srčno kap! Ne! In še enkrat ne! Saj nisem sam. Vedno več je meni podobnih, po krivici obsojenih, po krivici odrinjenih, po krivici pozabljenih! In če bo teh živih premalo, bodo oživel mrtvi! Tisoči mladih in starih, ki so s sveto vero v svetlejši, čistejši svet padli in pomrli v partizanskih bojih, v lagerjih in zaporih. Padli in pomrli prekleto, za svet laži, korupcije in zločinov. Če bodo mrtvi oživel, ne bo več računarskega spravaštva. Brez dogovarjanja bodo spregovorile brzostrelke. Se jih sploh še spominjate? Njihova govorica je jasna in kratka!!«

* * *

Leta 1983! je mladi človek zapisal:

»Vse večkrat berem v časopisih ter poslušam na radiu in televiziji, da Predsedstvo Federacije in Predsedstvo CK ZKJ terjata revolucionarnejšo borbo proti velenacionalističnim provokacijam, proti tehnokratom ter sploh proti notranjim in zunanjim sovražnikom samoupravnega socializma. In še berem ter poslušam, da mnogi ne izpolnjujejo revolucionarnih sklepov partijskih kongresov, niti smernic za stabilizacijo gospodarstva. Skratka, bolj ko se – kot muha – zapletamo in trzamo v pajčevinah gospodarske in moralne krize, vneteje iščemo raznobarvne sovražnike in krivce. Meni pa se že dolgo jasni, da iščejo krivce – krivci! Povejte že enkrat, zaslužni tovariši, konkretna imena! Kdo so malomeščanska desnica? Kdo so tehnokrati? Kdo so birokrati? Kdo so saboterji stabilizacije gospodarstva? Kdo so krivci za gnitje morale v naši družbi? Zakaj pozabljate, da so na skoraj vseh vodilnih položajih v gospodarstvu, v finančnih ustanovah, v državni upravi, v društvi pisateljev, gledališčnikov, glasbenikov, likovnikov, arhitektov in znanstvenikov – člani Zveze komunistov! Delovni ljudje to vejo! Zato so ogorčeni, kadar vas poslušajo, kako iščete sovražnike in krivce zunaj svojih vrst. Vodilni zaslužniki, vi ste živi mrtveci, živi samomorilci, samoumorcenci. Vi ste iz partizanov prinesli v sebi poštenega, pogumnega, požrtvovalnega človeka. V povojnih letih, opiti od oblasti, pa ste dopustili, da je ta pravični človek v vas umrl, v vas naredil samomor. In postali ste ptice ujede. Pijavke. Klopi!«

* * *

Pred leti so bili tiskani naslednji zapiski mladega človeka:

»O, hinavski Gorki, ne besedo »človek«, besedo »oblast« moramo pisati z veliko začetnico! Oblast je večna. Ne pade tudi takrat, kadar se zdi, da je padla.

Padajo samo njeni predstavniki. Menjajo se samo njeni pridigarji. Menjata se samo količina in kakovost nasilja. Vsaka Oblast od vekomaj zagreši velike grehe. Bridka je resnica, ki se je zgodila že 399. leta pr. Kr. Takrat je Melet, Sokratov tožilec, rekel: Sokrat je kriv, ker ne verjame v bogove, v katere verjame država. Hvali druga demonska bitja. Kriv je, ker s tem kvari mladino. Predlagam smrt! In Sokrata so ubili. Potem so se Atenci pokesali. Ubili so tožilca. Sokratu pa so postavili spomenik.

Vsaka Oblast cinično uči: V imenu načela, da žlahtni cilj posvečuje tudi podlo sredstvo, lahko brčneš v suženjstvo Kasandre, zažigaš na grmadah Ifigenije in pustiš na samotnem otoku Ariadno, potem ko ti je pomagala, da si premagal Minotavra.

Vsaka revolucija ima v sebi klice tistega, kar je smrtno pokosila. In te klice se počasi razrastejo. Iz vsake revolucije se rodi novo cesarstvo. Večna Oblast.

Francoska revolucija je zastrepila svet s porozno parolo: Svoboda – Enakost – Bratstvo. Rdeče košare sanj, reke krvi, morje okrutnosti, bataljoni Himer. In končni rezultat? Napoleon Bonaparte in Cesarstvo. Privilegiji, enaki prejšnjim. Zlorabe, enake prejšnjim.

Ruska revolucija. Nova zastrepitev ljudskih množic. Nove rdeče košare sanj, nova reka krvi, novo morje okrutnosti, novi bataljoni enkavedejevskih Himer! In potem? Carstvo carja carjev, še slabšega, kot je bil prejšnji, ubiti car. Monokracija! Zlorabe, enake prejšnjim, utrjene z doktrino, formulirano po kriterijih znanosti. Marksistična znanost filozofije, biologije, medicine, umetnosti in tako naprej. Psihiater te razglasi za norca, ker nisi bil ideološko poslušen, in te brčne v norišnico. Ne uničujejo samo teles, ampak tudi duše. Možgane z amenzoinom.

Amerika. Tista Amerika, ki so jo rodili pregnanci in obupanci iz Evrope, ko so iskali svobodo, delo in srečo. Amerika, ki se je uprla Angliji, ker ni hotela ostati njena kolonija. In potem? Nova Amerika. Polikracija. Izumila je suženjstvo. Živo človeško meso je prodajala in kupovala na težo, kot govedino ali svinjino. Potolkla je druge sanjače, ki so tudi iskali svobodo, kruh in srečo. Pomorila Indijance! In končno spremenila skoraj polovico našega planeta v svojo kolonijo. Krvavi monopol dolarja!

In še dežele v Evropi. Dežele polikracij, ki so organizirale Upore in potem živele v takih polikratičnih režimih, ki so asfaltirali ceste fašizmu in nacizmu. Povsod isti, enaki gospodarji. Večna Oblast. Tiranije, desne in leve, zahodne in vzhodne. Včerajšnje, današnje in jutrišnje. Vse so si podobne. Podobni sistemi tlačenja in pokoravanja, zasliševanja, zapiranja in justificiranja. Podobni zapori. Podobni pregoni vseh, ki niso režimovci. Podobna špioniranja, prisluškovanja in skrite likvidacije. V boju za Oblast tudi zahrbtnje likvidacije med samimi voditelji! Revolver v Parizu za brate Rosselli, kladivo v Mehiki za Trockega, ostrostrelci v Ameriki za Kennedyja. In pri nas doma? Množični povojni pokoli na Rogu! Sodni umori na dachauskih procesih. In obsojanja na smrt v imenu ljudstva še na drugih montiranih procesih. In zločini na Golem otoku, krutejši kot v naci taboriščih!!«

* * *

Spomnimo se še enkrat, in če bo treba še mnogokrat! V letu, ko so na Žalah postavili tartifovsko klavni »kenotaf« za žrtve dachauskih procesov, sem javno zapisal:

»Menim, da bomo žrtve dachauskih procesov privilegiranci, če se postavlja spomenik samo za Dachauce! Na vidnem mestu v centru Ljubljane moramo postaviti velik spomenik! Na njem moramo vklesati:

Za žrtve stalinističnih dachauskih procesov
Za žrtve Nagodetovega in ostalih montiranih procesov
Za vse mučene in pomrle Golootočane
Za vse, ki so jih umorili med zaslišanji
Za žrtve kmetov ob prisilnih odkupih in kolektivizacijah
Za žrtve na družbeno koristnem delu
Za vse nasprotnike komunizma, ki so brez zaslišanj in brez procesov izginili čez noč
Za vse partizane, ki so jih zunaj boja pobili nasprotniki komunizma

Če družbenopolitična klima za tak spomenik še ni demokratično brezoblačna,
TUDI S SPOMENIKOM SAMO ZA DACHAUCE POČAKAJMO!

* * *

Spomnimo se še enkrat, in če bo treba še mnogokrat:

Nekaj zakalciniranih komunistov in skritih jugoslovanarjev še vedno sklerotično govorijo, da bomo prikorakali v pomlad jugoslovanskih narodov – in seveda tudi v pomlad Slovencev, edino po poti Titove Jugoslavije.

Nepodkupljiva, nesmrtna modrijana, Zgodovinski spomin in Zbadljivec Dvom, mi šepetata na ušesa razuma in srca: Odloči se – po poti *kateri* Titove Jugoslavije boš korakal v cvetočo pomlad Slovencev? Titovih Jugoslavij je namreč kar precej!

PRVA Titova Jugoslavija bi lahko zaživela leta 1944, ko je Josip Broz zahodnim zaveznikom uradno obljubil, da Jugoslavija ne bo komunistična, ampak demokratična parlamentarna država.

DRUGA Titova Jugoslavija je tista, ko so bile po vojni razpuščene vse stranke – razen Komunistične stranke Jugoslavije.

TRETJA Titova Jugoslavija je tista, ko je Josip Broz – po Stalinovem prišepetu – z besedo in pisanjem podpiral idejo o balkanski konfederaciji naših republik skupaj z Bolgarijo in Albanijo.

CETRTRA Titova Jugoslavija je tista, ko je Josip Broz z uporom proti Stalinovemu Informbiroju prebudil upanje, da bomo razvili demokracijo – a nam tega upanja ni uresničil. Mnoge je signal le na zločinski Goli otok.

PETA Titova Jugoslavija je bila dolgo let stalinistična monološka združba – konglomerat prisilnih odkupov na kmetih, kolektivizacije kmetijstva na račun težke industrije, skratka, groba diktatura »samoupravnega socializma«, v katerem je manj kot dva milijona komunistov izkoriščalo in varalo dvajset milijonov Jugoslovancev.

ŠESTA Titova Jugoslavija je v šestdesetih letih stalinistično zadušila hrvaški nacionalizem in pričetke demokratizacije.

SEDMA Titova Jugoslavija je v sedemdesetih letih v Sloveniji izruvala Kavčičeve, v Srbiji pa Nikežičeve sadike demokratizacije in tržnega gospodarstva.

OSMA Titova Jugoslavija je »samoupravno« zaplodila preko 22 milijard dolar-skega dolga in cvetoče brezpravje, rekordno korupcijo, samomorilsko inflacijo, sovražstvo med svojimi narodi ter – hvala bogu in hudiču – tudi razpad Zveze komunistov Jugoslavije.

Zgodovinski spomin in Zbadljivi Dvom, hvala obema za opozorilo. V pomlad Slovencev bodo Slovenci korakali po poti Prešernove »ZDRAVLJICE«!!

* * *

Spomnimo se še enkrat, da je bilo tudi naslednje zapisano že večkrat:

»Kot pisatelj sem se z njihajočo uspešnostjo vse življenje trudil, da ne bi bil sodnik, da ne bi sovražil, da ne bi zdrknil med maščevalce. Pisatelj je lahko kvečjemu le prebujevalec krivčeve vesti. In še to posredno z umetniško metaforo. Krivci za zasliševalske in sodne zločine v lagerskih in drugih montiranih procesih se nenehno zagovarjajo: Mi nismo vedeli. Mi smo verjeli. Res nismo vedeli. – Kralj Ojdip ni vedel, da je spal s svojo materjo. Ko je to zvedel, se je v sebi razglasil za krivca. Iztaknil si je oči, zapustil Tebe in šel med berače. – Kot pisatelj seveda ne zahtevam, da naj si naši še živeči krivci iztaknejo oči, zapustijo gnezdo privilegijev in grejo med berače. Lahko le upam, da jim bo njihova vest končno prišepnila, da naj umolknejo in grejo v pokoj s pokojninami, kot jih imajo navadni državljani, ki so brez vil, limuzin in nezakonitih privilegijev.

Molk vlada. Zgubljam domačo, materino pisano in govorjeno besedo. Zgubili smo trdo, ostro pa tudi toplo, dobro, resno, moško in častno besedo. Snedli, požrli, prelomili smo dano besedo. Beseda zastaja, beseda ne gre z jezika. Nikogar ne držimo za besedo. Beseda se ni uresničila, beseda ni meso postala. Ne pridemo do besede. Ne oglašamo se k besedi. Besedo nam je vzelo. Molk vlada. Zaukazani molk. Lisjaški, mežnarski, strahopetni, sramotni molk. Pritrjujoči molk. Prekleto, koliko molkov.

Muči me žolčni spomin. Smrtni marš lagerašev. Marširali smo, surovo gnani, sestradani, pretepani in spotoma streljani – zaviti v grozljiv, preteči molk. Mnogo talcev je pred puškami ponosno molčalo. Jetniki v dolgoletni ječi umolknejo.

Rablji, kralji, predsedniki, sodobni graščaki, sodobni fevdalci in papeži vseh barv ne molčijo. Molčijo slepi verniki, molčijo tlačani. Srednjeveški in današnji. Molčijo strahovani sužnji vseh ideologij.

V taboriščih rdečih nasilnikov poginejo milijoni nedolžnih ljudi. Svet molči. Molči o črvu v breskvi sveta in govoriči le o njeni žametno lepi koži. Črne in oranžne vojske bombardirajo, požigajo vasi in mesta, koljejo, obešajo in pomorijo na tisoče mater in otrok. Preživeli molčimo. Atomske bombe zrušita milijonski mesti, mavrične rakete raztreščijo svobodno državo. Vladarji sveta molčijo. Požrešni *napredek človeštva* zastruplja zrak, zemljo, morje, ljudi, živali, rastline. Požrešne ideologije zastrupljajo misli in čustva človeka. Kramarji človeštva molčijo. Molčijo o črvu v breskvi sveta in govoričijo le o njeni žametno lepi koži. O, koliko črvov v breskvi sveta in strahopetnih, sramotnih, kramarskih molkov. In koliko kaznivih molkov javnih tožilcev in sodišč, kadar zagazijo v močvirje kriminala izjemno zaslužni stari borci, pa kameleonski partijci in črni fanatiki in oportunisti, karieristi in koritarji. Ob teh kaznivih molkih javnih tožilcev in sodišč, ob teh farsičnih primerih brezpravja in tartifovske morale – Skupščina, najvišji organ naroda, sramotno molči! Med vsemi zločini je molk – eden največjih!«

Drago Jančar v svojem eseu Egiptovski lonci mesa, objavljenem v Sobotni prilogi DELA, indirektno na več načinov sprašuje, kaj naj počne pisatelj v odnosu do večno kameleonskih voditeljev naroda. Sprašuje analitsko zaostreno. Vprašanja, na katera pisatelj nenehno išče odgovore:

Sleherni vladajoči sistem zaplodi univerzalni strah, ker ve, da je strah najmočnejše lepilo, da sistem ne razpade. Univerzalni strah lahko pahne pisatelja v duhovno emigracijo, v kateri ustvarjalna moč usahne.

Naj živim samo v slonokoščenem stolpu literarnih metafor ali naj stopim tudi na tribuno, ki kritizira konkretne družbenopolitične napake? Naj živim v samoti? François Mauriac mi pravi, da je pisatelj človek, ki se ne more pomiriti s samoto. Faulkner meni, da zmore pisati samo človek, ki je človekoljuben. Sem človekolju-

ben? A ne postajam zagrenjen, jedek ljudomrznik? Hemingway zlobno mrmra: Več ko boš pisal, bolj boš osamljen. Prepiram se s pametjo, zafrkavam prejkakava čustva, psujem vest, dobrikam se dvomu. Glodam srce kot star hrček piškav oreh. Le komu naj verjamem? Mauriacu, Faulknerju, Hemingwayu? Sebi! Samo sebi. V žalosti in bolečini. Sicer pa nasmehni se Cocteauju, ki pravi, da je pisatelj lažnivec, ki zmeraj govori resnico.

Pisatelj, član malega naroda, se mora, ko je ogrožen materialni in moralni obstoj tega naroda, bojevati kot državljani in kot umetnik. S kritičnim esejem in z literarno metaforo. Stalinistična monokracija pa tudi današnja pubertetna polikracija reinkarnirata prastare resnice: Beseda »svoboda« in beseda »policaj« ne preneseta pridevnikov. Privilegiran goljuf je največji lažnivec. Ptice roparice ne pojejo. Stara zmota ima več prijateljev kot nova resnica. Z resnico prideš povsod – celo v ječo. Pravično oceni lončarja edino lonec. Eno gnilo jajce pokvari celo potico. Hesse je zapisal: Človekov duh je ploden in plemenit samo, če je pokoren resnici. Ne evangelizacija naroda, ampak demokratična, humana, dialoška družba bo nemara ustavila prhnjenje duš ter dehidracijo src in pameti.

* * *

Spomnimo se še enkrat, in če bo treba še mnogokrat. Že leta 1968 sem razpravljal o povojnih sodnih zločinih:

Vztrajni so poskusi, ki hočejo zabrisati zasliševalske in sodne zločine tisti, ki so zrežirali montirane lagerske in druge procese v prvem desetletju po vojni. Mnogi dokumenti okrog teh procesov so izginili. Kdo jih je strgal, odnesel? Najbrž še živi krivci! Izginjanje dokumentov je potrdil vodja arhiva CK ZKS Ivan Križnar, ki je po smislu tudi nakazal, da so bili izvrševalci montiranih procesov Boris Kraigher, Niko Šilih, Nace Majcen, Žan More in še nekateri. Vprašujem: Kateri?! Menim, da za montirane procese niso krivi samo Slovenci. V stalinističnem *centraliziranem* sistemu je vse vodil in dovoljeval politični vrh v Beogradu. Tito, Ranković, Djilas, Kardelj in še trije, štirje podobni. Ni res, da sta bila Tito in Ranković proti montiranim procesom v Sloveniji! Ko so Rankovičevi zasliševalci zvezne OZNE nekaj tednov mučili v ljubljanskih zaporih nesrečne Dachauce in so potem Rankoviču povedali, da niso našli ničesar, kar bi smrdelo po gestapovstvu, Ranković ni telefoniral podrejenemu šefu slovenske OZNE Borisu Kraigherju, naj zaprte spusti domov. Prepustil je Slovencu Borisu Kraigherju, da izvrši – bolj papeški kot papež – nekaj zasliševalskih in sodnih »ukrepov«, ki jih je še kako potreboval takratni politični vrh v Beogradu – po moje – za bližajoči se spopad s Stalinom! Dejstva so naslednja:

Že marca 1948 je partijski jugoslovanski vrh vedel za *prvi* napad Stalina na Jugoslavijo, katerega pa je »ohranil zase«. Titovci so torej že *marca 1948* vedeli, da jim Stalin v pismu očita: ...da si hoče jugoslovanska vlada z *vohuni* zagotoviti milost imperialističnih držav in se staviti pod njihovo kontrolo – Za Stalinovo obtožbo o *vohunih* je torej partijska vrhuška vedela že nekaj tednov pred glavnim dachauskim procesom. Najbrž je po kakšnem spisku Enkavedeja nekatere bodoče žrtve procesa zaprla že nekaj mesecev prej. Kreačić, Ranković, Kardelj in Tito so vedeli, da Stalin ne grozi samo s tanki, ampak da ima v mapi tudi novo vodstveno ekipo za Jugoslavijo. Skratka, Titovci so se zbal za svoje stolčke. In zato so zelo pohiteli. 21. aprila 1948 se je v Ljubljani pričel – hrupno so ga prenašali po zvočnikih – glavni dachauski proces. 27. aprila 1948 so na smrt obsodili enajst *vohunov*. Že čez dva dni, 29. aprila, je šef slovenske OZNE Boris Kraigher na kongresu OF zadihano govoril: »V Jugoslaviji gradimo socializem lahko samo zaradi tega, ker

obstaja močna Sovjetska zveza... Na dachauskih procesih smo razkrinkali sovražne vohune... Mi večmo svoje sile s silami demokracije v svetu s Sovjetsko zvezo na čelu...«

Dachauski procesi so bili torej krčevit poskus, da bi se Titovci ob Informbiroju znova prikupili Stalinu in tako odstranili nevarnost, da bi jih »očka« zamenjal s svojo »ekipo«.

* * *

Za konec tega spisa, posvečenega nekaterim, za samostojno Slovenijo ekskluzivno zaslužnim, a pozabljivim novodobnim bojevnikom med pisatelji in še bolj pozabljivim literarnim zgodovinarjem – se spomnimo še enkrat in če bo treba še mnogokrat tudi tega, kar sem že pred dobrim letom govoril v enournem intervjuju na televiziji in kar sem pred dobrim mesecem objavil v DELU:

Komisija DZ Republike Slovenije – vodi jo dr. Jože Pučnik – že mesece predolgo in kar preveč bontonsko vprašuje bivše vrhunske »zaslužnike«, ali kaj vejo o povojnih sodnih in zunajsodnih »pomotah« in – zločinih v Sloveniji. »Izjemno zaslužni« starci z »izjemnimi« pokojninami odgovarjajo:

Komandant povojnega KNOJA: Ne vem. Ne spominjam se. Res ne vem.

OZNOVEC srednjega ranga: Ukazoval je Maček-Matija. Pa Boris Kraigher, Niko Šilih, Nace Majcen. Mi smo verjeli. Ukaze izvrševali.

OZNOVEC visokega ranga: Pobijala je jugoslovanska vojska. Sama. Brez vednosti Tita!! Sodila so JLA sodišča!

Vsi vpraševani izmikajoče razglašajo za krivce le pokojne vodilne komuniste.

Moj nasvet parlamentarni komisiji:

Komandantov KNOJA in OZNOVECV visokega ranga ne vprašujte, kaj vejo, kaj so osebno počeli, kakšne »pomote« so zagrešili! Vprašajte samó: Ste bili v prvem desetletju po vojni eden od komandantov KNOJA? Ste bili eden od šefov OZNE ali UDBE? DA ali NE?? Vaš DA zadostuje. Zaslisanje končano! Kot komandant KNOJA, kot šef določenega resorja OZNE ali UDBE ste objektivno ODGOVORNI tudi za tisto, česar niste vedeli, da v vašem resorju počno! In ker ste objektivno ODGOVORNI, ste tudi KRIVI za zločine, ki jih je dokazano zagrešil vaš resor!

DZ Republike Slovenije posredujem naslednji predlog:

Slovenski parlament, ki je najvišji organ naroda, naj z dvetretjinsko večino izglasuje ter objavi v tisku in na RTVS IZJAVO NARODA:

Vsi, ki so bili v prvem desetletju po vojni šefi OZNE ali UDBE in vsi pomočniki teh šefov, vsi, ki so bili od leta 1945 do 1955 šefi policije ter člani Slovenskega politbiroja v prvih desetih letih svobode in vsi, ki so v prvem desetletju po vojni sestavljali v Beogradu zvezne Titove partijske politbiroje, KI SO O VSEM ODLOČALI IN UKAZOVALI REPUBLIŠKIM PARTIJAM, KI O NIČEMER SAME NISO ODLOČALE – vsi ti so objektivno ODGOVORNI za sodne in zunajsodne zločine v prvem desetletju po vojni v Sloveniji. In ker so odgovorni, so tudi KRIVI! Teh krivcev je vsega skupaj le okrog 60 do 80. V IZJAVI NARODA naj bodo objavljena njihova imena in družbene funkcije. Ob tej javni moralni obsodbi naj bo zapisano: Tistih krivcev s tega seznama, ki so še živi, ne bomo poslali ne v preiskovalni zapor ne na sodne procese. Naj živijo s svojo vestjo – če jo še imajo – kot navadni državljani z navadno pokojnino brez kakršnihkoli dosedanjih privilegijev.

Slovenski parlament bo omogočil spravo vseh Slovencev edino tako, če bo enako kot grehe fanatičnega dela leveice, moralno obsodil tudi grehe fanatičnega dela desnice. Se pravi: IZJAVA NARODA bi morala z objavo imen in funkcij moralno obsoditi vse, ki sestavljajo militantni del Katoliške cerkve in vse, ki so bili v fanatičnem vojaškem vrhu domobrancev, ki je gnal mnoge nekrive mlade Slovence v kolaboracijo z okupatorji rodne zemlje! Tudi za vse te naj bi v IZJAVI NARODA pisalo: Imenovanih, moralno obsojenih, ne bomo gnali ne v preiskovalni zapor ne na sodišče.

Taka IZJAVA NARODA bi število pametnih, dialoških voditeljev v desnih in v levih strankah dvignila do večine, ki bi prepovedala nevrotično zbiranje dokumentov in protidokumentov, zločinov in protizločinov, grobov in protigrobov, krivcev in protikrivcev – vse pod tarifovsko parolo: Gre nam za spravo. Predlagana IZJAVA NARODA slovenskega parlamenta bi omogočila zamenjavo besede SPRAVA za besedo SOŽITJE. Demokratično, dialoško sožitje različno mislečih! Temu bi zaploskale predvsem mlade generacije, ki vse težje prenašajo božjastno medstrankarsko boksanje za »spravo«. Velika večina mladih je za dialoško sožitje različno mislečih in s tem za MIR in DELO!

Le z ustvarjalnim delom v miru bodo mladi Slovenci politikantsko zblojeno Slovenijo spremenili v demokratično in dialoško ter s tem v ustvarjalno Republiko Slovenijo, kajti le takšno bosta Evropa in svet spoštovala.